

Από την Βουλγαρική Κατοχή στην ενσωμάτωση της Θράκης στην εθνική επικράτεια της Ελλάδος

Του Ιωάννη Ελ. Σιδηρά
Θεολόγου – Εκκλησιαστικού Ιστορικού – Νομικού

- Η συνδρομή εκκλησιαστικών ανδρών της Μητροπόλεως Μαρωνείας (1913 – 1920)
- Ιστορικές επιστολές του αρχιμανδρίτη Νικολάου, του από Τραπεζούντος Αρχιεπισκόπου Χρυσάνθου Φιλιππίδη και του Μαρωνείας Νικολάου

Την 5η Οκτωβρίου του 1912 ο Α' Βαλκανικός πόλεμος ήταν πλέον γεγονός και οι πρωταγωνιστές του ήταν τα συμμαχικά κράτη της Ελλάδος, της Βουλγαρίας, της Σερβίας και του Μαυροβουνίου εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Στο πλαίσιο των λεγομένων συμμαχικών πολεμικών επιχειρήσεων οι Βούλγαροι κατά τον Νοέμβριο του 1912 εισέρχονται και εγκαθίστανται στη δυτική Θράκη όχι ως απελευθερωτές και σύμμαχοι, αλλά στην πραγματικότητα ως κατακτητές προκειμένου να εκβουλαρίσουν τον Ελληνισμό της Θράκης. Έτσι, επί οκτώ μήνες, από τον Νοέμβριο του 1912 έως και τον Ιούλιο του 1913, διεξήγετο ένας ανελέητος ανθελληνικός αγώνας, ο οποίος είχε έναν και μόνο στόχο που δεν ήταν άλλος από την ίδρυση της Μεγάλης Βουλγαρίας. Με την έναρξη του Β' Βαλκανικού Πολέμου, κατά την 16η Ιουνίου 1913, ανάμεσα στους πρώην συμμάχους, δηλαδή την Βουλγαρία αφενός και την Σερβία μαζί με την Ελλάδα αφετέρου, εκδηλώνεται το ακραίο εθνικιστικό και ανθελληνικό πάθος των Βουλγάρων, οι οποίοι απέβλεπαν παντί σθένει, να αφανίσουν κάθε τι το ελληνικό στην ευρύτερη περιοχή της Δυτικής Θράκης και φυσικά σε καθόλη την έκταση του τότε Καζά Γκιουμουλτζίνας (Κομοτηνής).

Στο διάστημα αυτό των οκτώ μηνών της πρώτης Βουλγαρικής κατοχής οι κληρικοί της Ιεράς Μητροπόλεως Μαρωνείας υπέστησαν δοκιμασίες, απειλές, βιαιοπραγίες και διώξεις προκειμένου ν' αναγκασθούν να απαρνηθούν την Μητέρα Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως, ήτοι το Οικουμενικό Πατριαρχείο, και να υπαχθούν στην σχισματική και αντικανονική Βουλγαρική Εξαρχεία, όπως ονομαζόταν η Βουλγαρική Εκκλησία. Σημειωτέον ότι κατά την κρίσιμη εκείνη περίοδο και συγκεκριμένα για την διετία 1912-1914 ο τότε Μητροπολίτης Μαρωνείας Νικόλαος (1902-1914) έλειπε ως συνοδικός στο Φανάρι της Κωνσταντινουπόλεως και την «αντ' αυτού» διοίκηση είχε αναλάβει ο κατά πνεύμα υιός του, Αρχιμανδρίτης Νικόλαος Παπανικολάου,

μετέπειτα βοηθός Επίσκοπος υπό τον τίτλο του Νεαπόλεως και εν συνεχεία Μητροπολίτης Γρεβενών, ο οποίος τότε κατείχε την νευραλγική θέση του Γενικού Αρχιερατικού Επιτρόπου (1906-1914) Μαρωνείας και υπήρξε άνευ υπερβολής ένας δεύτερος ακατάβλητος Δεσπότης για τους Χριστιανούς του Καζά Γκιουμουλτζίνας, αφού αντιμετώπιζε με απαράμιλλο δυναμισμό, θάρρος και τόλμη τους σχισματικούς Βουλγαροεξαρχικούς.

Άξια ιδιαίτερας μνείας εν προκειμένω είναι η αντίδραση του Αρχιμανδρίτου Νικολάου στην βάναυση και απάνθρωπη συμπεριφορά των σχισματικών Βουλγαροεξαρχικών έναντι των Ορθοδόξων Χριστιανών και ιδιαίτερος σε βάρος των Ορθοδόξων κληρικών, όταν την 18 Μαρτίου του 1913 απέστειλε προς τον αοίδιμο Οικουμενικό Πατριάρχη Γερμανό τον Ε' (1913-1918) λεπτομερέστατη έγγραφη έκθεση καταγγελίας για τα πεπραγμένα των εθνικιστών Βουλγάρων στην εκκλησιαστική επαρχία Μαρωνείας, η οποία έχει ως εξής:

«Δια της παρούσης μου γνωρίζω τη υμετέρα Παναγιότητα, το ακόλουθον λυπηρόν άμα και εξευτελιστικόν διά την Ιεράν Μητρόπολιν Γκιουμουλτζίνης επεισοδίον. Τη 13η ισταμένου Μαρτίου, Βούλγαροι στρατιώται και νοσοκόμοι του ερυθρού σταυρού παρουσιασθέντες εις το τρίτον πάτωμα της Τσανακλείου Σχολής, όπου είναι εγκατεστημένη η Ιερά Μητρόπολις απήτησαν ίνα κενωθή τούτο εντός ημισείας ώρας, διότι είχεν ήδη δόξει του αρχιάτρου του ερυθρού σταυρού να χρησιμοποιήση και το πάτωμα τούτο χάριν των τραυματιών του πολέμου. Ήμην απών κατά την στιγμήν εκείνην, ότε δε ήλθον και έμαθον την απαίτησιν του αρχιάτρου αμέσως έσπευσα προς τον υποστράτηγον Πετρώφ και διεμαρτυρήθην διά την απόφασιν του αρχιάτρου. Ο κ. Πετρώφ, προσκαλέσας παρόντος και εμού τον αρχίατρον αντί να διατάξη αυτόν να αρκεσθεί εις τα δύο πατώματα της σχολής και να αφήση ημάς ησύχους εν τω τρίτω, τουναντίον συνηγόρησε και επεδοκίμασε την απόφασιν του αρχιάτρου, όστις έτι μάλλον εκ τούτου αποθρασυνθείς, ηγέρθη εκ της θέσεώς του και προχώρησε προς εμέ απειλητικώς μετά συνεσφιγμένου γρόνθου. Εννοείται ότι δεν εβράδυνα να λάβω την προσήκουσαν στάσιν απέναντί του, έτοιμος ν' αποδώσω αυτώ ό,τι θα απετόλμα εναντίον μου. Τοιαύτην στάσιν έχοντας κατ' αλλήλων, επεμβάς εχώρισεν ημάς ο κ. Πετρώφ και οι παρατυχόντες εκεί αξιωματικοί.

Εν τω μεταξύ, οι στρατιώται και οι νοσοκόμοι, καθ' ην είχαν διαταγήν, ήρχισαν εκκενούντες την Ιεράν Μητρόπολιν, ης τα σκεύη και έπιπλα μετά των αρχείων, κωδίκων κτλ έρριπτον εις την αυλήν, άλλα μεν διά των παραθύρων, άλλα δε κατακυλίωντες διά των κλιμάκων. Δηλαδή, εξέωσαν εκ της σχολής της Ιεράς Μητροπόλεως κατά τον βιαιότατον και εξευτελιστικότατον τρόπον. Έκτοτε δε περιπλανώμεθα από οικίας εις οικίαν, ουδεμίαν έχοντες ησυχίαν διά τας εργασίας ημών. Ευθύς μετά τα συμβάντα, ετηλεγράφησα εις Διδυμότειχον προς το γενικόν επιτελείον

και εις Σόφιαν προς τον κ. Γκέσωφ και την Α.Μ τον Φερδινάνδον ζητών ικανοποίησιν, αλλά μέχρι της ώρας ουδεμιάς ηξιώθην απαντήσεως ή άλλης τινός ικανοποιήσεως.

Βαρέως φέρω, Παναγιώτατε, την προς την Ιεράν Μητρόπολιν δεινήν ταύτην ύβριν και μεγάλην προς εμέ, ατομικώς προσβολήν και ασέβειαν, δεν πρέπει δε εν ονόματι της εθνικής τιμής να μείνη ατιμώρητος η πράξις αύτη ενός βαναύσου Βουλγάρου αρχιάτρου, τολμήσαντος ενώπιον του υποστρατήσου να προσενεχθεί προς με ως προσηνέχθη.

Ελπίζω δε ότι η υμετέρα Παναγιότης θα αισθανθή την προσβολήν ταύτην όπως ησθάνθη ταύτην και εγώ και η κοινότης ολόκληρος, και θέλει αρμοδίως ενεργήσει τα δέοντα και δοθή ημίν, ως τάχιστα, ικανοποίησις προς διάσωσιν του κύρους της Ιεράς Μητροπόλεως και του γοήτρου της κοινότητος»

Η σθεναρή στάση του τότε Αρχιμανδρίτου Νικολάου απέναντι στους Βουλγάρους είχε και την άμεση συνέπειά της, όταν την 26η Ιουνίου του 1913 οι κατακτητές συνέλαβαν ως ομήρους 17 προκρίτους της Κομοτηνής μεταξύ των οποίων ήταν και ο Αρχιμ. Νικόλαος που μετεφέρθησαν στα ενδότερα της Βουλγαρίας. Ο δε Αρχιμ. Νικόλαος μετά από ένα έτος (1914) και μετά πολλών κόπων και βασάνων αφίχθη στην Κωνσταντινούπολη και δεν επέστρεψε στην Βουλγαροκρατούμενη πλέον Θράκη.

Η απελευθέρωση της Κομοτηνής κατά την 14η Ιουλίου του 1913 δεν διήρκησε για πολύ επειδή ακριβώς ο Β' Βαλκανικός Πόλεμος έληξε με την υπογραφή της Συνθήκης του Βουκουρεστίου (28 Ιουλίου / 10 Αυγούστου 1913), η οποία παραχώρησε τη Δυτική Θράκη στους Βουλγάρους και επεφύλασσε για τους Έλληνες Θράκες άλλα επτά οδυνυρά έτη στυγνής και απηνούς βουλγαρικής κατοχής (1913-1919). Είναι χαρακτηριστικό της απογνώσεως και του απολύτου τρόμου που κατέλαβε τους Θράκες Χριστιανούς και μουσουλμάνους, το τηλεγράφημα που απέστειλαν την 7η Αυγούστου 1913, ο πρωθιερέυς της Μητροπόλεως Μαρωνείας Παπακυπριανός εξ ονόματος της ελληνικής κοινότητος Γκιουμουλτζίνης και ο Μουφτής Μεχμέτ Αρίφ εξ ονόματος της μουσουλμανικής κοινότητος, προς τους Βασιλείς της Αγγλίας και της Ιταλίας, τους αυτοκράτορες της Ρωσίας, της Γερμανίας και της Αυστροουγγαρίας, καθώς και προς τον Πρόεδρο της Γαλλικής Δημοκρατίας, όταν πληροφορήθηκαν την παραχώρηση της Δυτικής Θράκης στη Βουλγαρία. Να σημειωθεί μάλιστα ότι κατ' εκείνες τις κρίσιμες ημέρες και ώρες η Μητρόπολη Μαρωνείας ήταν ακέφαλη επειδή, όπως προαναφέρθηκε, ο μεν Μητροπολίτης Μαρωνείας Νικόλαος ήταν επί διετίαν (1912-1914) συνοδικός στα Πατριαρχεία, ο δε Αρχιμ. Νικόλαος ως όμηρος στη Βουλγαρία. Ο μόνος εκκλησιαστικός άνδρας της τοπικής εκκλησίας που δρούσε και ομιλούσε εξ ονόματος των Ορθοδόξων Χριστιανών της Κομοτηνής ήταν ο Πρωθιερέυς Παπακυπριανός.

Στο συγκεκριμένο συγκλονιστικό τηλεγράφημα αναφέρονταν τα εξής:

«Εν ονόματι του πολιτισμού ποιούμεθα έκκλησιν εις τα φιλόφθωπα αισθήματα υμών, επικαλούμεθα την προστασίαν και την ευμένειαν της Υμ. Μεγαλειότητος και της κυβερνήσεώς της, υπέρ ημών.

Εκχώρησις της χώρας ημών τη Βουλγαρική κυβερνήσει εβύθισεν ημάς εις βαθείαν θλίψιν και τελείαν απόγνωσιν. Ο Βουλγαρικός πληθυσμός της περιφέρειας ημών, ελάχιστος ων, παρουσιάζει ασήμαντον μειονοψηφίαν, συγκριτικώς προς τα άλλα στοιχεία. Υπομιμνήσκομεν προσέτι τη Υμετέρα Μεγαλειώτητι την σκληράν τυραννίαν και τας παντοειδείς και αγρίας καταδιώξεις, εθνισμού, της οικογενειακής τιμής και της περιουσίας, εις ας ήτο εκτεθειμένος ο πληθυσμός, ανεξαρτήτως θρησκευματος και εθνικότητας, κατά το εννεάμηνον διάστημα της απανθρώπου και αγρίας βουλγαρικής διοικήσεως εν τη χώρα ημών.

Αποκρούομεν πάση δυνάμει μετ' αγανακτήσεως, την επάνοδον ενταύθα της βουλγαρικής εξουσίας, παρακαλούντες την Υμ. Μεγαλειότητα και την Κυβέρνησιν Αυτής, όπως υπερασπισθώσι τα ανθρώπινα δίκαια. Αδυνατούμεν να παραδεχθώμεν, ότι η Ευρώπη του εικοστού αιώνας, θυσιάζουσα εις πολιτικούς λόγους όλας τας αρχάς της ανθρωπότητας, θα υποβάλλη ημάς πάλιν υπό τον άγριον ζυγόν της Βουλγαρίας. Παρομοία εγκατάλειψις θέλει υποβάλει ημάς εις την σκληράν και θλιβεράν υποχρέωσιν να καταστρέψωμεν τας εστίας μας και να μεταναστεύσωμεν άνευ ελπίδος του να επανίδωμεν πλέον την γενέτειραν. Ελπίζομεν ότι η Υμ. Μεγαλειότης και η Κυβέρνησις αυτής δεν θα ανεχθώσιν ίνα η σύγχρονος ιστορία αναγράψη παρόμοιον γεγονός.

Εξ ονόματος της Ελληνικής κοινότητος Γκιουμουλτζίνης Πρωθιερέυς Παπακυπριανός.

Εξ ονόματος της μουσουλμανικής κοινότητος μουφτής Μεχμέτ Αρίφ ».

Η ελληνική κυβέρνηση, παρά τις απεγνωσμένες κραυγές αγωνίας και ανείπωτου τρόμου των Θρακών ετήρησε προκλητικώ τω τρόπω «άψογη ουδέτερη στάση» και ουδεμία αντίδραση προέβαλε κατά των αποφάσεων της Συνθήκης του Βουκουρεστίου. Αντιθέτως οι μουσουλμάνοι της Δυτικής Θράκης υποκινούμενοι πασιφανώς υπό της Τουρκίας ανέλαβαν πρωτοβουλία και κατά τον Αύγουστο του 1913 υπό την ηγεσία των Εμβέρ Μπέη και Εσρέφ Κουτσιούμπαση έλαβε σάρκα και οστά το «αυτονομιστικό κίνημα» της Δ. Θράκης για την δημιουργία «αυτονόμου κρατιδίου», προκειμένου να αποφευχθεί η Βουλγαρική κατοχή, ενώ στην πραγματικότητα η Δυτική Θράκη ετίθετο και πάλι υπό τουρκική κυριαρχία, επειδή ακριβώς στο όλο εγχείρημα οι Χριστιανοί Έλληνες της Θράκης ήταν ανύπαρκτοι.

Οι τουρκικές στρατιωτικές δυνάμεις καταλαμβάνουν την Κομοτηνή (18/31 Αυγούστου) και εν συνεχεία την πόλη της Ξάνθης (19 Αυγούστου/1 Σεπτεμβρίου).

Η διαμορφωθείσα κατάσταση, όπως ήταν ευλόγως αναμενόμενο, προκάλεσε την ανησυχία και την αντίδραση, πρωτίστως των Ιεραρχών της Δυτικής Θράκης. Έτσι ο εκ Κομοτηνής καταγόμενος, νεοεκλεγείς Μητροπολίτης Τραπεζούντος Χρυσάνθος (Φιλιππίδης) μετέβη εσπευσμένα στην Κωνσταντινούπολη, όπου στο Φανάρι συναντήθηκε με τους Μητροπολίτες Διδυμοτείχου Φιλάρετο (Βαφείδη) και Μαρωνείας Νικόλαο (Σακκόπουλο), οι οποίοι έλειπαν από τις εκκλησιαστικές επαρχίες τους, επειδή ήταν συνοδικοί, προκειμένου να επιτύχει τον δυναμικό συντονισμό των ενεργειών τους.

Κατά την συνάντηση εκείνη ο Τραπεζούντος Χρυσάνθος συνέταξε στην γαλλική γλώσσα ένα σύντομο, περιεκτικό και άκρως δυναμικό «υπόμνημα» με σκοπό να αποσταλεί προς τις Μεγάλες Δυνάμεις προκειμένου να αποφευχθεί η παραχώρηση της Δυτικής Θράκης στους Βουλγάρους. Αξιοσημείωτο είναι ότι στο σχετικό «υπόμνημα» ο Μητροπολίτης Τραπεζούντος υπογράφει δηλώνοντας τον τόπο καταγωγής του με τη σημείωση: «γεννημένος στην Γκιουμουλτζίνα» ενώ και ο Μαρωνείας Νικόλαος δεν κάνει χρήση στην υπογραφή του, του ιστορικού μητροπολιτικού του τίτλου ως «Μαρωνείας», αλλά προσδιορίζει την έδρα της εκκλησιαστικής του επαρχίας υπογράφοντας ως «Μητροπολίτης Γκιουμουλτζίνας». Η δε υπογραφή του Μητροπολίτου Διδυμοτείχου Φιλάρετου φαίνεται εξ επόψεως γραφολογικής ότι μάλλον ετέθη στο υπόμνημα αυτό υπό του Μητροπολίτου Χρυσάνθου.

Το υπόμνημα τούτο ευρέθη αποθησαυρισμένο στο προσωπικό αρχείο του Τραπεζούντος (μετέπειτα Αρχιεπισκόπου Αθηνών) Χρυσάνθου και δημοσιεύθηκε φωτοτυπημένο στον τρίτο τόμο, «Άρθρα και μελέται Αρχιεπισκόπου Χρυσάνθου» (1977), ο οποίος εξεδόθη υπό του ανεψιού του Γεωργίου Τασούδη και εν συνεχεία το συγκεκριμένο υπόμνημα δημοσιεύθηκε μεταφρασμένο και επιμελώς σχολιασμένο από τον αείμνηστο Νομάρχη Ροδόπης Παναγιώτη Φωτέα, στον πρώτο τόμο της «Θρακικής Επετηρίδος» (1980).

Ζήτημα βεβαίως γεννάται εάν όντως το συγκεκριμένο υπόμνημα απεστάλη τελικώς στις Μεγάλες Δυνάμεις. Ο ανεψιός του Γεώργιος Τασούδης βεβαιώνει ότι ο Μητροπολίτης Χρυσάνθος το «υπέβαλλεν», αν και ο Παναγιώτης Φωτέας με τον οποίο συμφωνούμε, έχει κάποιους δεδικαιολογημένους ενδοιασμούς και τούτο επειδή κυρίως η αποστολή του συγκεκριμένου υπομνήματος προς τις Μεγάλες Δυνάμεις δεν μνημονεύεται ή δεν επιβεβαιώνεται από καμία άλλη ιστορική μαρτυρία ή πηγή.

Σε κάθε περίπτωση το συγκεκριμένο ιστορικό κείμενο είναι άκρως σημαντικό για το ιστορικό πλαίσιο εντός του οποίου εγράφη καθώς και για τις πληροφορίες που μας παρέχει. Έχει δε ως εξής:

«Εξοχώτατε η είδηση ότι οι Μεγάλες Δυνάμεις κατηγορούν για παράβαση την Οθωμανική Κυβέρνηση και διαμαρτύρονται εναντίον της επειδή όρισε ως σύνορα της Τουρκίας την γραμμή Αίνου – Μηδείας, δεν παύει από το να μας εκπλήττει. Βρισκόμαστε σε τέτοια κατάσταση απελπισίας λόγω του επί μήνες ζυγού των Βουλγάρων, ώστε η απαλλαγή μας απ' αυτόν, αδιακρίτως τρόπων και μέσων, να σημαίνει την υλοποίηση της σωτηρίας.

Εξετάζοντας βαθύτερα τα κίνητρα της ενέργειας αυτής των Δυνάμεων θέλομε να πιστεύομε ότι δεν οφείλεται παρά στην μέριμνά τους για την βελτίωση της μοίρας των κατοίκων του μεγαλύτερου τμήματος της περιοχής μας, που, μια και ελευθερώθηκαν από προαιώνια δουλεία θα ήταν δίκαιο να μη ξαναπέσουν σε ξένη κυριαρχία. Ξεκινώντας απ' αυτή την σκέψη εκφράζομε στις Μεγάλες Δυνάμεις την βαθειά μας ευγνωμοσύνη για το ενδιαφέρον τους προς τη Θράκη. Ίσως, όμως, είναι τώρα η κατάλληλη ευκαιρία να εξετάσουμε μήπως μια αποτελεσματική παρέμβαση από μέρους των Δυνάμεων θα συντελούσε στη λύση του θρακικού ζητήματος κατά τρόπο πιο σύμφωνο προς τα συμφέροντα του πληθυσμού αυτής της επαρχίας.

Ο Γλάδστων έλεγε ότι κανένας λαός δεν είναι τόσο εξωνυμένος ώστε να μην επιθυμεί την σύνταξή του σε κράτος ομοιογενές. Αν αυτό είναι καθολοκληρία αληθινό, κανείς δεν θα πρέπει να εκπλήσσεται από το γεγονός ότι οι γηγενείς πληθυσμοί της Θράκης – οι οποίοι παρά τις συνεχείς βαρβαρικές επιδρομές από παλαιότερους καιρούς εξικνούμενους μέχρι τις ημέρες μας, μαζί με τους μουσουλμάνους συγκροτούν και σήμερα, στην Θράκη, το πολυαριθμότερο στοιχείο και συγχρόνως το πιο πολιτισμένο – διακηρύσσουν ότι η φλογερότερη και δικαιότερη επιθυμία τους είναι να ενωθούν με το Βασίλειο της Ελλάδος που κατοικείται από τους ομοεθνείς και τους ομοθρήσκους τους. Μια τέτοια λύση θα ήταν η πιο δίκαιη και η μόνη ικανή να χαρίσει την ησυχία και την ολοκληρωτική ευημερία στην τλήμονα αυτή γη. Αν μολαταύτα δεν θα μπορούσε σε τούτη την (κρίσιμη) ώρα να πραγματοποιηθεί, κάνομε έκκληση στις δυνάμεις παρακαλώντας τες να καταστήσουν την χώρα μας, κράτος απόλυτα αυτόνομο, ανεξάρτητο και ουδέτερο, που θα μπορούσε κατά το δυνατόν, να εξασφαλίσει στους Χριστιανικούς και μουσουλμανικούς πληθυσμούς συνθήκες ζωής τουλάχιστον υποφερτές.

Αν η Ευρώπη εμφανίσθηκε εμπερίστατη για την ανεξαρτησία των Αλβανών, λαού στερημένου από κάθε σφραγίδα πολιτισμού, είναι έξω από κάθε λογική να θέλει την εγκατάλειψη της Θράκης, μήτρα αρχαιοτάτου πολιτισμού σ' ένα κυρίαρχο με τον οποίο τίποτε δεν την συνδέει εκτός από επιδρομές και βάρβαρες ερημώσεις που η ανάμνησή τους και μόνο μας παγώνει.

Με την ελπίδα ότι δεν προστρέχομε μάταια στις φωτισμένες Κυβερνήσεις των Ευρωπαϊκών Δυνάμεων διατελούμε με τιμή.

*Χρυσανθος Φιλιππίδης
Μητροπολίτης Τραπεζούντος, γεννημένος στην Γκιουμουλτζίνα
Νικόλαος, Μητροπολίτης Γκιουμουλτζίνας
Φιλάρετος, Μητροπολίτης Διδυμοτείχου.»*

Η Καλλιόπη Παπαθανάση-Μουσιοπούλου στη μελέτη της: «*Συμβολή στη διπλωματική ιστορία της Θράκης κατά το 1913*» αναφέρει ότι η ελληνική πρεσβεία διεδραμάτιζε συντονιστικό ρόλο σχετικά με τις ενέργειες των εκπροσώπων της Θράκης προκειμένου να υπάρξει αίσια έκβαση του όλου ζητήματος της αυτονομιστικής κινήσεως στη Θράκη. Η συγγραφέας δημοσιεύει το από 27 Αυγούστου 1913 τηλεγράφημα που είχε αποστείλει ο Ε. Κανελλόπουλος στο Υπουργείο των Εξωτερικών της Ελλάδος, όπου μεταξύ άλλων γίνεται αναφορά και στον τότε Μαρωνεΐας Νικόλαο ο οποίος διαβιούσε στην Κωνσταντινούπολη λόγω των συνοδικών του καθηκόντων. Το τηλεγράφημα έχει ως εξής:

«Αντιπρόσωποι Ελλήνων Γκιουμουλτζίνης, ελθόντες ενταύθα ίνα υποβάλωσι Πατριάρχη αίτησιν όπως λάβει πρόνοιαν περί παροχής εγγυήσεως διά ελληνικούς πληθυσμούς Θράκης ήλθον κατόπιν, καθ' υπόδειξιν Ιεράς Συνόδου, και παρ' εμοί μετά Μητροπολίτου Μαρωνεΐας και ανεκοίνωσαν ότι Τούρκοι Γκιουμουλτζίνας επρότειναν ημετέροις να προβώσιν από κοινού εις διαβήματα υπέρ υπαγωγής Γκιουμουλτζίνης εις Τουρκίαν ή τουλάχιστον υπέρ αυτονομίας Θράκης, εζήτησαν δε επ' αυτώ οδηγίας. Συνέστησα να απαντήσωσιν ότι αυτά ανεφέρθησαν ήδη εις Πατριαρχείον, όπερ θα ενεργήσει δέοντα και ότι συμφερότερον υπό πάσαν έποψιν είναι να προβώσιν Τούρκοι κεχωρισμένως εις ενεργείας της προτάσεώς των περί συμπράξεως δύο στοιχείων μελλούσης να επέλθη εφ' εαυτής».

Όλες οι παραπάνω όμως προσπάθειες υπήρξαν άκαρπες και τελικώς το λεγόμενο «αυτονομιστικό κίνημα» της Δυτικής Θράκης ετάφη άδοξα. Κατά τον Οκτώβριο του 1913 η Δυτική Θράκη ευρέθη οριστικώς υπό την Βουλγαρική κατοχή και επικυριαρχία.

Νέα πάθη, μαρτύρια και διώξεις άρχισαν και πάλι για τους απροστάτευτους κατοίκους, Χριστιανούς και Μουσουλμάνους. Ειδικότερα στη Μητρόπολη Μαρωνεΐας η κατάσταση ήταν ακόμη τραγικότερη επειδή ακριβώς ο Μαρωνεΐας Νικόλαος έλειπε ως συνοδικός στο Φανάρι, όποτε οι σχισματικοί Βουλγαροεξαρχικοί επεδόθησαν με βαναυσότερο τρόπο στα ανουσιουργήματά τους σε βάρος των αθών Χριστιανών και

μουσουλμάνων. Την κατά την περίοδο των πρώτων έξι μηνών βουλγαρικής κατοχής κατάσταση πληροφορούμεθα από δύο γραπτά κείμενα-μαρτυρίες που εν είδει «εγγράφου αναφοράς» κατέθεσε ο Μαρωνείας Νικόλαος στην Αγία και Ιερά Σύνοδο του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Προφανώς τα ιστορούμενα στα δύο έγγραφα του σχετικά με την επικρατούσα κατάσταση στην εκκλησιαστική επαρχία του, τα πληροφορήθη όντας ο ίδιος διαμένων στην Κωνσταντινούπολη μέσω κάποιου τηλεγραφήματος ή επιστολής, που πιθανότατα εστάλη από κάποιο έμπιστο πρόσωπο εκ Κομοτηνής.

Το πρώτο έγγραφο κείμενο – μαρτυρία φέρει ημερομηνία 11 Δεκεμβρίου 1913 και υπεβλήθη από τον Μαρωνείας Νικόλαο στον τότε Οικουμενικό Πατριάρχη Γερμανό τον Ε' (1913 – 1918), αφού όπως πληροφορούμαστε από τα γραφόμενά του είχε προηγηθεί κατά τον Νοέμβριο του 1913 και άλλη μία επιστολή στην οποία ο Μητροπολίτης διατραγουδούσε τα πάθη και τα μαρτύρια των κατοίκων της επαρχίας του.

Στο δεύτερο αυτό κείμενο ο Μαρωνείας Νικόλαος μεταξύ άλλων γράφει και τα εξής:

«Παναγιώτατε Δέσποτα, συνεχίζων τα εν τη από 10 Νοεμβρίου ε.έ. επιστολή μου αναγεγραμμένα κακουργήματα των Βουλγάρων κατά των εν τη επαρχία μου ομογενών, γνωρίζω τη υμετέρα θειότατη Παναγιότητα και τη περί Αυτήν αγία και Ιερά Συνόδω τα εξής: Αφού εξεδίωξαν εκ Γκιουμουλτζίνης τον πρωτοσύγκελλόν μου κ. Νικόλαον, απέστειλαν και ενεκαθίδρυσαν εκεί Βούλγαρον σχισματικόν μητροπολίτην, των τέως Αχριδών Βόριν, ος και ελειτούργησεν εν τω εκεί μητροπολιτικό ναώ της Κοιμήσεως της Θεοτόκου. Τον εκεί εναπολειφθέντα ορθόδοξον ιερέα ο ρηθείς σχισματικός αρχιερέυς έπαυσε και απηγόρευσε αυτώ πάσαν ιεροπραξίαν. Συνεπεία τούτου αβάπτιστα μεν μένουσι τα τυχόν γεννώμενα ορθόδοξα βρέφη, ακήδευτοι δε οι τυχόν αποθνήσκοντες ομογενείς. Πράγματι δε συνέβη ν' αποθάνωσιν εκεί εσχάτως τέσσαρες ομογενείς, ων της νενομισμένης εκκλησιαστικής κηδείας απαγορευθείσης, εκομίσθησαν ούτοι άνευ του ορθοδόξου ιερέως εις το νεκροταφείον και ενταφιάσθησαν άνευ τινός επικηδείου ευχής ως άπιστοι και ασεβείς.

Μη ανεχόμενοι δε οι Βούλγαροι την εκεί παρουσίαν ελληνορθοδόξων, έστω και ολιγίστων, απεδίωξαν προ δέκα περίπου ημερών τους εγκριτοτέρους των ολιγίστων ομογενών, ήτοι τους κ.κ. Αθ. Καστάνια, Κ. Μαλλιόπουλον, Γεώργγιον Ουζούνογλου, Γ. Ματσόπουλον ιατρόν, και άλλους, αφού προηγουμένως έδειραν ανηλεώς και εκακοποίησαν πολλούς και αυτών, απαγορεύσαντες την μετ' αυτών αναχώρησιν των συζύγων των, ας εκράτησαν παρ' εαυτοίς δι' ους αυτοί επιδιώκουσι σκοπούς.

Τοιαύτα, Παναγιώτατε Δέσποτα, τα νέα κατορθώματα των Βουλγάρων εν τη ταπεινή επαρχία μου.

*Διατελώ δε μετά σεβασμού κατασπαζόμενος την Παναγίαν Αυτής δεξιάν.
Εν Φαναρίω τη 11η Δεκεμβρίου 1913
Της υμετέρας Θειοτάτης Παναγιότητος ελάχιστος εν Χριστώ αδελφός και
όλως πρόθυμος
+ ο Μαρωνείας Νικόλαος».*

Η δεύτερη γραπτή μαρτυρία του Μαρωνείας Νικολάου υπό τον τίτλο «Αναίρεσις Διαψεύσεως» αποτελεί απάντηση – αναίρεση στα ασύστολα και προκλητικά ψεύδη των σχισματικών Βουλγάρων, οι οποίοι απειράχθησαν να διαψεύσουν τα γεγραμμένα σε προηγούμενη έκθεση του Μητροπολίτου «περί βιαιοπραγιών των Βουλγάρων κατά των Ελλήνων».

Το κείμενο του Μαρωνείας, με ημερομηνία 5 Φεβρουαρίου 1914, έχει ως εξής:

«Το Βουλγαρικόν τηλεγραφικόν πρακτορείον διά τηλεγραφήματος αυτού της 30 Ιανουαρίου ε.έ εκ Σόφιας διαψεύδει τα εν προηγουμένη εκθέσει μου περί βιαιοπραγιών των Βουλγάρων κατά των Ελλήνων γεγραμμένα. Εν πρώτοις εκ του τρόπου της διαψεύσεως εξάγεται ότι τα διαψευδόμενα είναι αληθή. Λέγει λ.χ. ότι ο επίτροπός μου (εννοεί τον Αρχιμ. Νικόλαο Παπανικολάου) δεν εξεδιώχθη, διότι είχε την πρόνοιαν να φύγη μόνος του εγκαίρως. Ομολογεί άρα, ότι, εάν δεν έφευγε μόνος του ο επίτροπός μου θα εξεδιώκετο. Επίσης λέγει, ότι οι Έλληνες οι μη θέλοντες να συμμορφώσι με τους πολιτικούς Βουλγαρικούς νόμους, εύρον το μέσον της διεξαγωγής των θρησκευτικών τελετών δι' Ελλήνων ιερέων. Ομολογεί άρα, ότι οι Βούλγαροι διά των πολιτικών νόμων των απαγορεύουσι τοις ελληνορθόδοξις την ελευθέραν εξάσκησιν των θρησκευτικών αυτών τελετών διά των ομοδόξων αυτοίς ιερέων. Ακολούθως, παρατηρητέον τα εξής εις μίαν εκάστην των εξ παραγράφων της διαψεύσεως. Ο εν Γκιουμουλτζίνη επίτροπός μου αρχιμανδρίτης Νικόλαος, ο τοσαύτα υποστάς δεινοπαθήματα κατά την δίμηνον εν Βουλγαρία αιχμαλωσίαν του μετά των λοιπών εκ της επαρχίας μου υπερεκατό ομήρων εις Γκιουμουλτζίναν κατ' αρχάς μεν επί εξ ημέρας εν καιρώ νυκτός εφρουρείτο δι' ισχυράς στρατιωτικής ζώνης, είτα δε πληροφορηθείς παρά τινός αυτονομιστού Τούρκου, ότι ο Βούλγαρος νομάρχης διέταξε την σύλληψιν και φυλάκισίν του, ηναγκάσθη να φύγη κρυφίως. Τούτο δε βεβαίως είναι πολλώ χείρον της απελάσεως. Ουδείς Έλλην ιερέυς του θρακικού τμήματος της επαρχίας μου υπήρξεν ένοχος ποινης τινός ή καταδιώξεως. Και όπως απαξάπαντες οι Έλληνες ιερείς της τε Γκιουμουλτζίνης και των πέριξ χωρίων απηλάθησαν διά του εξευτελεστικωτέρου και βαναυσοτέρου τρόπου. Αρνείται το Βουλγαρικόν Πρακτορείον ότι έμειναν αβάπτιστα νεογνά και ενεταφιάσθησαν νεκροί ακήδευτοι. Και όμως θετικώταται πληροφορίαί προγενέστεραι τε και νεώτεραι βεβαιούσιν ότι ουκ ολίγα ορθόδοξα βρέφη

έμειναν και μένουν αβάπτιστα, καίπερ αφικόμενα εις ηλικίαν πέντε ή έξ μηνών, τέσσαρες δε ορθόδοξοι αποθανόντες, ότε ευρίσκετο έτι εν Γκιουμουλτζίνη ορθόδοξος ιερέυς, μη επιτραπείσης της κηδείας αυτών διά τούτου, εδέησε να ενταφιασθώσιν ως άπιστοι άνευ ιερέως και άνευ επικηδείου ευχής. Ουχ ήττον υπάρχουσι και παραδείγματα ομογενών, οίτινες υπείκοντες εις απειλάς και πιέσεις των Βουλγαρικών αρχών, ενέδωκαν μετά την απέλασιν πάντων των Ελλήνων ιερέων, ώστε διά σχισματικών ιερέων να βαπτισθώσι τα τέκνα των και να κηδευθώσι οι νεκροί των.

Επίσης αρνείται το Βουλγαρικό Πρακτορείον ότι εξεδιώχθησαν Έλληνες εκ Γκιουμουλτζίνης και διατείνεται ότι πολλοί απήλθον εκουσίως ίνα παρουσιάσωσιν εαυτούς ως θύματα. Αλλ' ερωτώ: Είναι ή δεν είναι αληθές ότι εκτός της απελάσεως πάντων των Ελλήνων ιερέων και διδασκάλων εξεδίωξαν αι Βουλγαρικοί αρχαί τους κ.κ. Αθ. Καστάνιαν, Κωνστ. Μαλλιόπουλον, Γ. Ουζούνουλου, Γ. Ματσόπουλον, ιατρόν, και άλλους περί τους τριάκοντα Έλληνας; Εάν δε και τινες απήλθον εκουσίως, όπερ δεν αρνούμαι, ούτοι βεβαίως έφυγαν όχι δια να παραστήσωσιν εαυτούς ως θύματα, όπερ είναι γελοίον και να το φαντασθή τις, αλλά διότι, μη ανεχόμενοι τας εκ μέρους των Βουλγάρων ύβρεις και περιφρονήσεις και καταπιέσεις, προετίμησαν εγκαταλείποντες τας οικίας των και άπασαν την ακίνητον και κινητήν περιουσίαν των να εκπατρισθώσι και να διάγωσιν εν πενία και στερήσει, αναπνέοντες μόνον την ζείδωρον αύραν της ελευθερίας αντί να στενάζωσιν υπό τον αφόρητον ζυγόν των Βουλγάρων.

Κηρύττονται μύθοι περί κακώσεων και δαρμών κατηγορίαί. Εν τούτοις αυτά τα γεγονότα επιβεβαιούσι περιτράνως την καταγγελία, ή μάλλον υπερακοντίζουσιν αυτήν. Οι δαρμοί και αι κακώσεις των Ελλήνων διά μόνον τον λόγον, ότι είναι Έλληνες, ευρίσκονται εις την ημερησίαν διάταξιν. Δεν αρκεί ότι μας αφήρεσαν οι Βούλγαροι πάσας ανεξαιρέτως τας εκκλησίας και σχολάς, απαλείψαντες τας Ελληνικάς αυτών επιγραφάς, δεν αρκεί ότι απεδίωξαν πάντας ανεξαιρέτως τους Έλληνας ιερείς και διδασκάλους, αλλ' απηγόρευσαν αυστηρώς και την χρήσιν της ελληνικής γλώσσης. Εντεύθεν δε οι εναπομείναντες ολίγιστοι Έλληνες, διότι ομιλούσιν ελληνιστί, ως αγνοούντες την βουλγαρικήν, είτε διότι δεν φοιτώσιν εις τους ναούς, εν οίς λειτουργούσι σχισματικοί ιερείς, δέρονται και μαστιγούνται ανηλεώς μέχρις αίματος και ρίπτονται εις τας φυλακάς.

Ισχυρίζεται το βουλγαρικό πρακτορείον, ότι η τιμή των ελληνίδων γυναικών εξησφαλίσθη τελείως. Κατά πόσον ο ισχυρισμός ούτος είναι βάσιμος αποδεικνύεται εκ των εξής: Εν Μαρωνεία μεν Βούλγαρος αξιωματικός απήτησε παρά του μουχτάρη Θεοδοσίου την εις αυτόν προσαγωγήν της ελληνίδος διδασκαλίσεως. Τούτου δε μη προβάντος εις τοιαύτην άτιμον πράξιν, έδειρεν αυτόν ανηλεώς και μικρού δειν εν τω ακρατήτω θυμώ του θα έσφαζεν αυτόν ως αρνίον. Μόλις δε και μετά βίας ηδυνήθησαν οι ομογενείς να φυγαδεύσωσιν εκ Μαρωνείας την διδασκάλισσαν, ίνα διαφύγει τον της ατιμώσεως κίνδυνον. Εν

Γκιουμουλτζίνη δε την μεν χήραν Θρασυβούλου Αστρείδου και την θυγατέρα αυτής, επανελθούσας εκ Δράμας, συλλαβόντες οι Βούλγαροι δεν επέτρεψαν αυταίς να μεταβώσιν εις την οικίαν των, αλλ' εκράτησαν εν τω σιδηροδρομικώ σταθμώ μίαν ολόκληρον νύκτα, ουχί βεβαίως προς ασφάλειαν της τιμής των. Εις οικίαν δε ομογενοῦς τινός, έχοντος άγαμον θυγατέρα, εισελθών νύκτωρ βούλγαρος αξιωματικός και φιλοξενηθείς διά της βίας, ακολούθως εν καιρώ του ύπνου επεχείρησε να εκβιάση την θύραν του δωματίου, εν ω έμενον ο οικοδεσπότης και η θυγάτηρ του, ίνα διακορεύση αυτήν, ότε ηναγκάσθη ο πατήρ να φυγαδέυση την κόρην του διά του παραθύρου εις την οδόν, χρησιμοποιήσας προς τούτο ως κλίμακα μακράν ξύλινην θήκην άρτων, την κοινώς λεγομένην πινακωτήν.

Εν γένει δε είναι συνήθεις αι τοιαύται διά της βίας επιβαλλόμεναι φιλοξενίαι Βουλγάρων αξιωματικών εν ελληνικαίς οικίαις, εις κίνδυνον εκτιθείσαι την τιμήν των ελληνίδων γυναικών και κορασιών.

Ταύτα επί του παρόντος εξ ασφαλεστάτων πηγών, προς διάψευσιν της διαψεύσεως του βουλγαρικού πρακτορείου

Εν Φαναρίω, τη 5 Φεβρουαρίου 1914.

+ ο Μαρωνείας Νικόλαος»

Όταν το 1914 ο Μαρωνείας Νικόλαος μετετέθη τιμητικώς στην πρωτόθρονη Μητρόπολη Καισαρείας, διεδέχθη αυτόν ο από Παμφίλου Μελισσηνός (Χριστοδούλου) αλλά λόγω της απαγορεύσεως των Βουλγάρων κατακτητών να εγκατασταθεί στην έδρα της Μητροπόλεως Μαρωνείας, την Κομοτηνή, εγκατεστάθη στην ελευθέρα νήσο Θάσο, η οποία κατά την περίοδο εκείνη υπήγετο στην εκκλησιαστική δικαιοδοσία της Μητροπόλεως Μαρωνείας. Επεσκέφθη την Κομοτηνή κατά το έτος 1919, όταν είχε επικρατήσει στη Δυτική Θράκη η λεγομένη διασυμμαχική διοίκηση και μετ' ολίγον για λόγους υγείας επέστρεψε και πάλι στην Θάσο. Σε αναμνηστική φωτογραφία της εποχής ο Μαρωνείας Μελισσηνός διακρίνεται κατά το έτος 1919 στην κεντρική είσοδο της Τσανακλείου Σχολής μαζί με τα ορφανά παιδιά του πρώτου παγκοσμίου πολέμου και εκείνα εκ της Ανατολικής Θράκης. Να σημειωθεί ότι μεταξύ των ετών 1919-1920 η Τσανάκλειος Σχολή της Κομοτηνής είχε μετατραπεί σε ορφανοτροφείο.

Τα προβλήματα υγείας του Μαρωνείας Μελισσηνού και η μόνιμη εγκατάστασή του στη νήσο Θάσο οδήγησαν την Αγία και Ιερά Σύνοδο του Οικουμενικού Θρόνου να αποστείλει στην εμπερίστατη Μητρόπολη Μαρωνείας του της ιστορικής κωμοπόλεως Μαρωνείας γόνο και ανάστημα, Αρχιμ. Μιχαήλ Κωνσταντινίδη (μετέπειτα Μητροπολίτη Κορίνθου και εν συνεχεία Αρχιεπισκόπου Αμερικής) προκειμένου ν' αναλάβει τους οίακες της διευθύνσεως της Μητροπόλεως Μαρωνείας. Πιο

συγκεκριμένα, όταν στην Δυτική Θράκη εγκατεστάθη η Διασυμμαχική Διοίκηση, η Αγία και Ιερά Σύνοδος του Οικουμενικού Πατριαρχείου, κατά τις αρχές Νοεμβρίου του 1919, όρισε τον Αρχιμ. Μιχαήλ, αρχικώς, ως Πατριαρχικό Έξαρχο (1919-1920) και έπειτα, ύστερα από την απελευθέρωση της Κομοτηνής (14 Μαΐου 1920), ως Γενικό Αρχιερατικό Επίτροπο και τελικώς, μετά τον θάνατό του Μαρωνείας Μελισσηνού (2 Οκτωβρίου 1920) στην γενέτειρά του, τις Σαράντα Εκκλησίες της Ανατολικής Θράκης, ως τοποτηρητή της χηρευούσης Μητροπόλεως Μαρωνείας μέχρι της εκλογής του νέου Μητροπολίτου Μαρωνείας Ανθίμου Σαρίδη (1922-1938).

Ο Αρχιμ. Μιχαήλ Κωνσταντινίδης με την ανάληψη των καθηκόντων του στην μαρτυρική και εμπειρίστατη Μητρόπολη Μαρωνείας επεδόθη σε έναν αγώνα δρόμου για την άριστη διεύθυνση του εγκατεστημένου και λειτουργούντος στην Τσανάκλειο Σχολή ορφανοτροφείου όπου φιλοξενούνταν και εκπαιδεύονταν περί τα 200 ορφανά. Ο ίδιος υπήρξε και Πρόεδρος της Επιτροπής Αποκαταστάσεως Προσφύγων στον Ν. Ροδόπης. Στη συνέχεια συνέβαλε με τις άοκνες προσπάθειές του στην βελτίωση της οργανώσεως και λειτουργίας όλων των εκπαιδευτηρίων στην Κομοτηνή και το Ν. Ροδόπης. Ο Αρχιμ. Μιχαήλ σε άριστη συνεργασία με τον εκπρόσωπο της Ελληνικής Πολιτείας στη Θράκη Χαρίσιο Βαμβακά, επιτυγχάνει να αφαιρέσει από τους Βουλγάρους όλα τα σχολεία και τις εκκλησίες που εκείνοι κατείχαν παρανόμως. Στη διάρκεια της Διασυμμαχικής Διοικήσεως διηύθηνε το Ημιγυμνάσιο της Κομοτηνής, στο οποίο edίδαξε ως καθηγητής τα μαθήματα των θρησκευτικών, των Ελληνικών, και των Γαλλικών. Συνέχισε να διδάσκει και όταν στην Τσανάκλειο Σχολή λειτούργησε το πρώτο Γυμνάσιο της Κομοτηνής. Άξιο μνείας είναι και το γεγονός της στενής και συμφώνου συνεργασίας του Αρχιμ. Μιχαήλ με τον Χαρίσιο Βαμβακά προκειμένου να επιτευχθεί το κοινό όραμά τους, που δεν ήταν άλλο από την ενσωμάτωση της Δυτικής Θράκης με την Μητέρα Ελλάδα. Τούτο συνετελέσθη με την άριστη και συντονισμένη προσπάθεια των δύο αυτών ευφυών και φιλοπάτριδων ανδρών όταν ξημέρωνε η 14η Μαΐου του 1920 και εισήρχετο ο ελευθερωτής Ελληνικός Στρατός στην πόλη της Κομοτηνής τραγουδώντας με έκδηλη την συγκίνηση, τον στίχο: **«ξημέρωσε η χαρραυγή και πήραμε την Θράκη».**